పంతం

చంద్రి నెత్తిమీది మల్ల తొణికిసలాడుతూ ఉంది. చాటలో బియ్యం మీద కూర్చున్న మల్ల అంబారీ ఎక్కిన మొనగాడులాగా ఉంది. చాటకింద చుట్టుకుదురు తలబొచ్చుమీద స్వారీ చేస్తూ ఉంది. వాడి మూతి మీద గోటితో వెదికితే మీసం మొలకదొరకటానికి సిగ్గుపడుతూ ఉంది.

వాడి అయ్య పల్లెనుంచి ఊళ్లోకి, ఇలాగే చాట మోసుకొనిపోయేవాడు. ఆ చాటలో బియ్యం మీద కొత్తగా తాను కుట్టిన కిర్రు చెప్పులు ఉండేవి. ఇవాళ కొడుకు, మల్ల, అంతే తేడా!

డొంకలో దుమ్మురేగి ఉంది. బళ్ళ చక్రాలు దొర్లిపోతూ ఇసుకకు వాతలు పెట్టిపోయాయి. ఏడాది పొడుగునా రాకపోకలకు అదే రాస్తా. వాన వస్తే అదే కాలవ. ఊరికీ వాడకూ మధ్య ఉన్న మానవ సంబంధం డొంక. దాని రెండు గట్లు మీద చిల్లకంప. పొద్దునే పుట్టిన సూర్యుడి ప్రతాపం కంప సందుల్లోంచి వచ్చి మల్ల మీద తళతళలు సృష్టిస్తూ ఉంది. ఉదయమే ఇంత ఉద్రేకంగా ఉన్న సూర్యుడు, మధ్యాహ్నాన్ని ఎలా మాడుస్తాడో, అసలే ఎండాకాలం.

మల్ల తొణకటంలేదు. చుక్కబొట్టు కూడా బియ్యంలో పడటం లేదు. నిండుగా, పిక్కటబిర్లుగా, అంచులు తాకుతున్న మల్లను మప్పితంగా మోసుకుపోతున్నాడు చంద్రి.

ఏకో నారాయణ ఇంటి ప్రహరీగోడ వాకిలి మెట్టెక్కి లోపలికి వచ్చాడు. వొద్దికగా చంద్రి కళ్ళ ముందు లంకంత ఇల్లు. ఎప్పుడూ చూచేదే. ఇవాళ కొత్తగా ఉంది. తరతరాల గ్రామ జీవితం శాసించిన అధికారం తలమీద పెట్టుకొని గర్వంగా నిలబడి వున్న ఇల్లు.

చంద్రి ఇంటి ముందు తలవంచుకున్నాడు. చాట పదిలంగా దించుకున్నాడు. లోపల పక్క ప్రహరీగోడకానుకుని కూర్చున్నారు. చాట ముందు పెట్టుకొన్నాడు. కోట తలుపులు

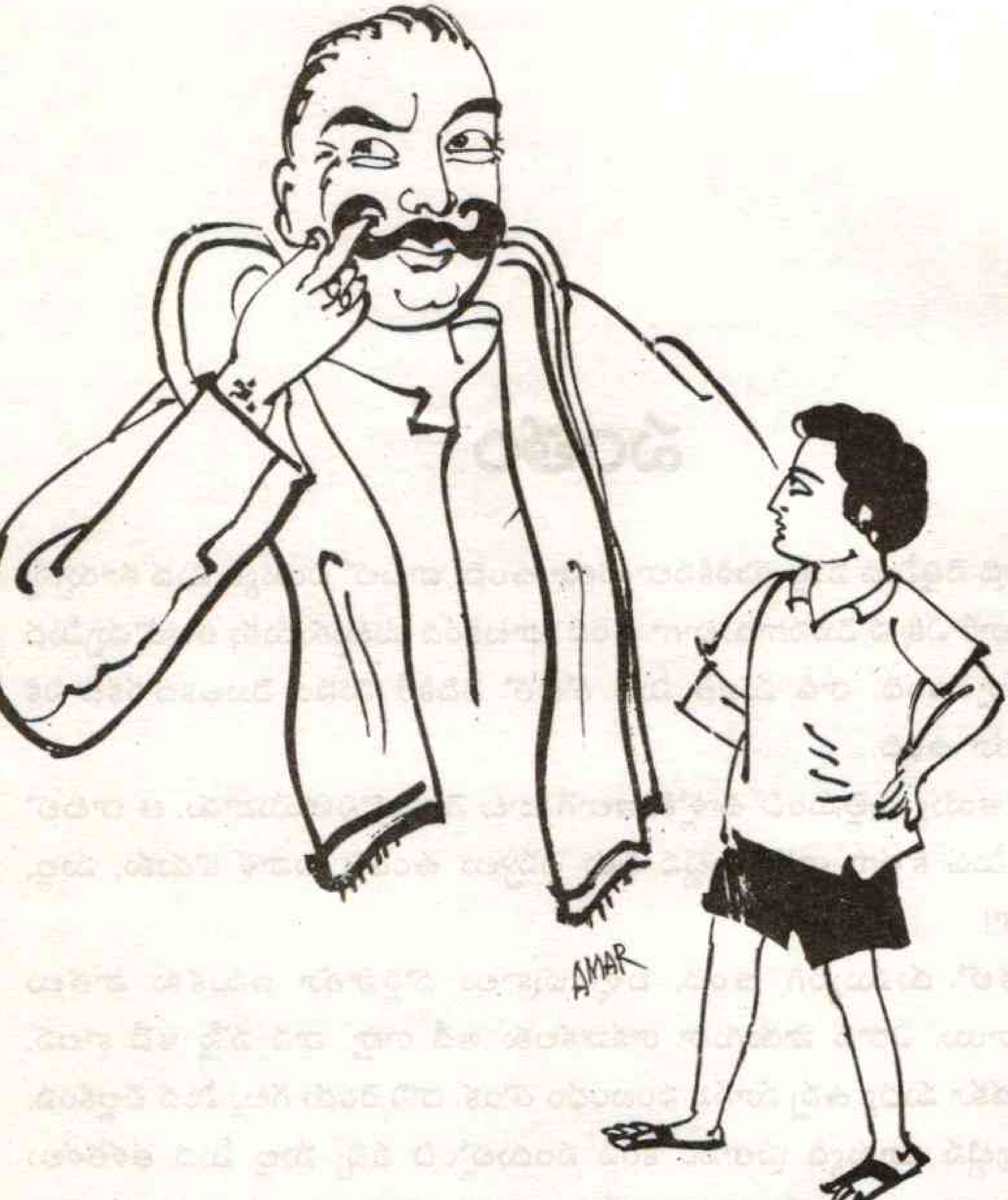

లాంటి దాని వాకిలి మూసి ఉంది. కుందుకూర్చున్నాడు. తలుపులింకా తెరుచుకోలేదు. ఆ ఇంటిలోకి సూర్యుడింకా ప్రవేశించినట్లు లేడు. ఎంతో సేపు కుందుకూర్చోలేక చతికిలబడ్డాడు చంద్రి.

జీతగాళ్ళు ఎవరి పని వాళ్ళు చేసుకుపోతున్నారు. సావిట్లో పశువుల కసువు తీసి పెంటపోగులో వేసి వస్తున్న జీతగాడు చంద్రిని చూచి ఆగి, ముందుకు సాగి, గొడ్లకు మేత వేసి వచ్చి, "యేందిరా సెందిరిగా వచ్చావు" అన్నారు. వీడు పలకలేదు. వాడు జవాబు కోసం నిలబడలేదు.

పశువుల అరుపులు, లేగల దూకుళ్ళు, జీతగాళ్ళ కదలికలు, నీలకావిళ్ళ రాకపోకలు ఏకోనారాయణను నిద్రలేపటంలేదు.

చాటలో తండ్రి చెప్పులు తెస్తే ఇంటి జీతగాళ్లు, చాటను బియ్యంతో సహాలోపలికి తీసుకొని పోయి వడ్ల బస్తా తెచ్చి పంచపాళీలో పెడతారు. అదే తండ్రి ఇంటికి మోసితెచ్చేవాడు. అదే కూలి. అదే తిండి. చంద్రి తండ్రి కూడా జీతగాడే! పొలం జీతగాడు. ఇంటికి రాడు. చెప్పులుకుట్టి తెస్తే, ఇచ్చి బైటనుంచి బైటికే వెళ్ళిపోతాడు.

"సెప్పులు కింద బియ్యం బొయ్యటం ఎందుకు?"

"ఈ సెప్పుతీసుకొన్న దొర వొడ్ల రాసుల్లో నడవాలని,

"చాటను అలికి, ముగ్గులేసి,పసుపు కుంకుంబొట్లు పెట్టేదెందుకు?"

"సెప్పులేసుకొనే సామి పెళ్ళం పసుపుకుంకాలు కలకాలం నిలవాలని రా నన్నాసి."

"నిమ్మకాయెందుకు?"

"నాకు దెల్దుపోరా! అన్నీ అజలు కావాలీడికి"

నిన్న ఉదయమే మేదరమామయ్య. అల్లిన చాట తెచ్చాడు. చంద్రి దాన్ని ఆవు పేడతో అలికాడు. ఆరబెట్టాడు. ముగ్గు లేశాడు. పసుపు కుంకాల బొట్లు పెట్టాడు. పసుపు కుంకాలు తడిసి, బియ్యంలో కలిసి, పిసికి, తలంబ్రాలు చేసి వాటి మీద మల్ల పెట్టి తీసుకొచ్చాడు చంద్రి.

ఆమల్లలో వాళ్ళయ్య గంజితాగాడు. అంబలితాగాడు. మీసం తుడుచుకొనేవాడు. మల్ల మొర్రిపోయిందని అటకమీద పెడితే దాన్ని చంద్రి తీశాడు. తెచ్చాడు. ఏజీవగాడు ఆచాట ఇంట్లోకి తీసుకొనిపోతాడో తెలియదు. ఇంట్లోంచి ఏంతెస్తాడో తెలియదు. చంద్రికూర్చునే ఉన్నాడు.

నిన్న పొద్దుట పేపర్లో చంద్రి నంబరు పడింది.అప్పటి నుంచి వాడి ఉరుకులు పరుగులు ఒక్కటి కాదు. యేందిరా నువ్ జేసేది అన్న తండ్రితో ఏమీ చెప్పలేదు. మాట్లాడితే మీసం మెలేయటం తండ్రికి అలవాటు.

వాడొక్కడే పల్లెలో మీసమున్న మొనగాడు. ఊళ్ళో ఏకోనారాయణ మీసంతో పోటీ పడగల మీసం వాడిది. తన పొలం జీవగాడి మోసం చూచి గర్వపడే ఔదార్యం ఆ మోతుబరిది.అందువల్ల అతడి మీసానికి శల్యం లేకుండా పోయింది.

చంద్రి చేస్తున్న పనేమిటో ఎవరికీ చెప్పలేదు. పొద్దున్నే నిద్రలేచి, అమ్మకూ అయ్యకూ చెప్పకుండా ఊళ్ళోకి వచ్చాడు.

ఎవరో జీతగాడు వచ్చి "యేందిరది" అంటే చంద్రి పలకలేదు. ఇంటి తలుపులు తెరుచుకోలేదు. చూస్తూ కూర్చున్నాడు. ఊరికే లేదు. నిప్పులమీద కూర్చున్నట్లున్నాడు.

చంద్రి తలకాయలో ఏకోనారాయణ మీసం ఉంది. దట్టంగా, గుబురుగా, నల్లగా, గొత్తుగా, పెరిగి, మెలిదిరిగి, పైకిలేచి రెండుకళ్ళలోకి దిగజారుతున్న ఈటెల్లాగా పొగరుగా ఉంది మీసం.

ఏకోనారాయణ దాని మీద చేయిపెట్టడు, రోజుకు పదిసార్లు సవరించడు. అసలు కదిలించడు. అది కదలదు. నిటారుగా నిలబడి ఉంటుంది. ఏమీ వేసి, పెంచి పోషించి, కాపాడతాడో కానీ,ఒకసారి బైటికి వస్తే మళ్ళీ ఇంటికి వెళ్ళిందాకా అది నిక్కబొడుచుకుని పులికోరల్లాగా ఉంటుంది.

ఏకోనారాయణ మీసం తిప్పడు. మెలేయడు. మీసం మీద చేయివేశాడో, ప్రమాదమే. ఊళ్ళో జనం అతను మీసం తాకకుండా చూచుకొంటారు.

వంశపారంపర్యంగా తాతముత్తాతల కాలం నుంచి వాళ్ళ మీసం మీద చాలా కథలు ప్రచారంలో ఉన్నాయి. రాజులొచ్చినా, రమణప్పలొచ్చినా, దొరలొచ్చినా పోయినా, వాళ్ల మీసం పుట్టం, పెరగటం, పండబారటం, వెండి దారాలు కావటం అంతే! ఒకసారి పుట్టిన మీసం వల్లకాటిదాకా నిక్కబొడుచుకొని ఉండాల్సిందే! తీయరు.

వాళ్ళ వంశం మీసాల చరిత్ర లోని చాలాకథల్లో ఒకటి.వానల్లేక పంటల్లేక, కరువొచ్చి, కాటకమొచ్చి, ఏకోనారాయణ ముది ముత్తాత అప్పుకావాలని కోమటిని అడిగితే,అతను తాకట్టు అడిగాడని, పొలం పుట్ర ఇల్లూ వాకిలి అంతా తాకట్టుపెడతానన్నా డబ్బు ఇవ్వలేదని, మీసం పెడితే ఇస్తానన్నాడని, మండిపోయిన మీసం సొంతదారు అప్పుతీసుకోలేదని కోమటిని ఏమీ అనలేదని, ఆకలితో మలమల మాడిపోతుంటే దయతలచి అప్పు ఇవ్వబోయిన కోమటిని క్షమించాడు కానీ,అప్పు తీసుకోలేదని, మీసమంటే పౌరుషమని,దాన్ని తాకట్టు పెట్టలేదని,చాలాకథలు చెబుతుంటారు.

ఏకోనారాయణ యస్సెల్సెలోకి రాకముందే సింహం జూలంత మీసం వచ్చింది. వంశం, ఆస్తిపాస్తులు రక్షించినట్లు మీసం కూడా రక్షించుకొంటూ వచ్చాడు.

యస్సెల్సీ ఎన్నిసార్లు తప్పినా మీసం మాత్రం ఏమీ అవమానపడకుండా, నిటారుగా, బిర్రుగా, ఠీవిగా,దర్జాగా, ఎరువేసి పెంచిన పైరులాగా పెరుగుతూ వచ్చింది.

పట్టువదలని విక్రమార్కుడులాగా మార్కులురాని విక్రముడు పరీక్షలువ్రాస్తూనే వచ్చాడు. భారతదేశాన్ని వదలివెళ్ళరనుకొన్న ఆంగ్లేయులు వెళ్ళిపోయినా అతను మెట్రిక్ పాస్‌కాలేదు.

అప్పటికే స్కూల్ ఫైనల్ లోకి వచ్చిన కొడుక్కు అది పాసయ్యే పని అప్పగించి తండ్రి విశ్రాంతి తీసుకొన్నాడు. వంశపారంపర్యంగా హక్కుల్ని కాపాడుకొన్నట్లు కొడుకు కూడా దట్టంగా వచ్చిన మీసం కాపాడుకొంటూనేఉన్నాడు. వంశపారంపర్యంగా ఎస్సెల్సీని ఎగరేసి తన్నటం తాను కొనసాగించటం ప్రారంభించాడు. తన్నితన్నిఅలసిపోయాడు. అలసిపోయినా, మీసం పెరిగినా, పెళ్ళయినా, పిల్లలు పుట్టినా కొడుకు కూడా తండ్రి లాగా ఎస్సెల్సీ ఆపైన మెట్రిక్ రాస్తూనేఉన్నాడు.

తమ వంశంలో ఎవరూ చదవనక్కరలేదు.ఉద్యోగం అవసరం లేదు. తినా కుడవా ఉన్న కుటుంబం. వాళ్ళదే పెత్తనం. మోతుబర్లు. ఊరిభూముల్లో సగం వాళ్ళవే. అన్ని ఎడ్లు! అందరూ జీతగాళ్ళే ! కానీ ఏం లాభం? వాళ్ల కుటుంబంలో యస్సెల్సీ నాలుగుసార్లూ తప్పి, ఆపైన మెట్రిక్ ఇష్టారాజ్యంగా తప్పుతున్నారేకానీ, పాసుకావటం లేదు. చుట్టు పక్కల గ్రామాల్లో తమ పాటి వాళ్ళ ఇళ్ళల్లో పిల్లలు యస్సెల్సీ పాసవుతున్నారు. ఏకోనారాయణకు అవమానంగా ఉంది.

ఊళ్ళో వాళ్ల చాలామంది యస్సెల్సీ చదివి, తప్పి చతికిలబడి, చదువుమానేసి పొలం పనులు చూచుకోబట్టి సరిపోయింది కానీ లేకపోతే మా వంశమర్యాద ఏమైపోయేది?

తమ జీతగాడి కొడుకు యస్సెల్సీకి వచ్చేడంటే గుండెలో కలుక్కుమన్న మాట నిజం. 'వాడిముఖం' అన్నాడు కానీ, పాసవుతాడేమో నన్న అనుమానం పట్టుకొని పీడించసాగింది.

"ఎందుకురా ఆణ్ణి సదివిత్తా, జీతానికి పెట్టక" అనీ అన్నాడు. జీతగాడు వినలేదు.స్కూలు మానలేదు.

"సదివేం జేత్తావురా ఉద్యోగం జేస్తా ఊళ్ళేలుతా యెందుకొచ్చింజదువురా యదవజదువు' అనీ వారించాడు. వాడో పిల్లకాకి. వింటాడా వినలేదు.

మీసానికి సంపంగినూనె రాసి దువ్వుతున్నప్పుడు కరణం వచ్చేడు.

"దొరవారెక్కడికో బయలుదేరినట్టుందే"

"యాడికీ లేదుగానీ కూసో"

కరణం కూర్చుంటూ "సెందిరిగాడు యస్సెల్సీ పాసయ్యేటట్టున్నాడు."

ఏకోనారాయణ వెంటనేఅంటుకొన్నాడు."మాటలా ? అల్లాటప్పా యవ్వారంగాదు? పెద్ద పెద్ద మొనగాళ్ళకే చేతగాలా? నూటికి పదిమంది పాసయితే గొప్ప! ఈడెంత ఈపిచ్చి వాడెంత ఈడేంది పాసుగాటవేంది?"

కరణం ఊరుకోలేదు. "ఊళ్ళో వాళ్ళు చేతగానోళ్ళు. పల్లెలో పిల్లోడు మొనగాడు అనే

రోజు వచ్చేట్టే ఉంది."

"జీతగాడి కొడుకేంది? పాసయ్యే దేంది. సాలూరు కోవయ్య అన్నీ ఉన్నోళ్ళకే చేతగాలా? ఈడికా? ఇల్లూ వాకిలీ లేనోడు. పొలం పుట్రా నగానట్రా ఆస్తీ, పాస్తీ దిక్కు లేనోడుకూడా పాసయితే ఊళ్ళో వాళ్ళేం గాజులు తొడుక్కులేరు."

"ఊళ్ళో వారేరి? ఒక్కడు! ఒక్కడంటే ఒక్కడయినా పాసయ్యాడా? లేదే! మీ వంశంలోనూ లేకపాయే"

"మా వంశంలో చదువురాత లేదయ్యా ఊళ్లో వాళ్ళకేం రోగం ఈడితరమా? ఈడబ్బతరమా? పాసుకాలేడు.!"

"అయి తీరతాడు. సూత్తుండు. నువ్వూ నీ పెగ్గలు తుంగలో తొక్కు. మనం గాజులు తొడుక్కోవలసిందే."

ఏకోనారాయణ మండిపడ్డాడు. "ఈల్లేదు.ఆడు పాసుకాడు."

"పందెం! పాసవుతాడు"

మీసంపైకి దిప్పుతూ "కాడు" అన్నాడు.

"సూత్తుండు నీ మీసం కిందికి దించుకోవాలి"

ఏకోనారాయణకు చుర్రుమంది. "దించటం కాదు తీసేస్తా. ఆడు పాసయితే నా మీసం తీసేత్తా."

"నీ వల్లగాదు," కరణం రెచ్చగొట్టాడు.

"అవుద్ది! నా వల్లవుద్ది! ఆడిఉచ్చబోసి మీసం గొరిగిచ్చుకొంటా!"

కరణం మౌనం పాటించాడు. అంతతటితో ఆగలేదు. పెదవి దాటినమాట, ఊరుదాటి,వాడదాటి, చుట్టూ ఏడు పరగణాలు దాటి వెళిపోయింది.

చంద్రి తండ్రి కుళ్ళినా, కుమిలినా, మీసం మెలేయటం మానలేదు.

ఏకోనారాయణ ఏదో ఖయాల్లో అలా అన్నాడే కానీ,అంతా మర్చిపోయాడు. పొద్దున్నే పేపర్లో చంద్రి నంబరు పడిందని కరణం చెబితే ఏకోనారాయణ ఇంట్లోకి పోయి తలుపేసుకున్నాడు. నిన్నటి నుంచి తలుపు తీయలేదు. ఏడ్చాడో, నిద్రపోయాడో పోలేదో ఇంట్లో కదలిక లేదు. అసలే రోషానికి పోయే కుటుంబం. ఏ అఘాయిత్యమైనా చేసుకొంటాడేమోనని భయం.

తలుపు తట్టటానికి ఎవరకీ ధైర్యం చాలదు. అతను లేస్తేనే వీధి వాకిలి తలుపు తెరుచుకొంటుంది. ఇంటి వెనుక పనులు జరుగుతూనే ఉన్నాయి.

ముంగిలి ఊడుస్తున్నా చంద్రి లేవలేదు. పశువులు పస్తున్నా కదల్లేదు. ఎండ నెత్తి మాడ్చినా కూర్చునే వున్నాడు.

పొద్దుటినుంచి కొడుకు కనపడకపోతే గుంటూరు పోయేడేమో అనుకొన్నారు తల్లితండ్రులు. బువ్వేలకు కూడా రాకపోతే కంగారు పట్టుకొంది

పనుల్లేక తీరుబడిగా ఉన్న జనం చంద్రిని గురించే మాట్లాడుకొంటున్నారు. అప్పుడు తెలిసిందివాడు ఏకోనారాయణ ఇంటి ముందున్నాడని.

"మల్లలో ఏం ఉంది"?

"నీళ్ళు"

"ఏం నీళ్ళు"?

ఎవరూ ఏమీ చెప్పలేదు

పూజ చాటలో తలంబ్రాలు మీద ఏంనీళ్ళు తీసుకుపోయాడు.

మంచినీళ్లేమో

"మల్లలో ఏం మంచినీళ్ళు"?

కాదు. కంపు. వాసన. ఉచ్చకంపు

ఏదోభయం. ఏదో కీడు!

తల్లితండ్రులు ఊళ్ళోకి వచ్చారు. కొడుకును చూశారు. చాట చూశారు. మల్ల చూశారు. అది కంపు కొడుతూ ఉంది. ఇంటికి రమ్మంటే కదల్లేదు. తీయబోతే లేవలేదు.

చంద్రికి పంతం ఎక్కువ. పెన్నుకోసం అన్నం మానేసిన మనిషి. వాడలిగితే కష్టం. ఎవరు చెప్పినా వినడు.

ఊరొదలి పోవటం బావిలో పడబోవటం రైలుకింద తలపెట్టబోవటం సమయానికి చూచి తీసికొని రావటంతో సరిపోయింది.లేకపోతే చావే!

వాడు మొండివాడు. మాటినడు. పట్టుదల ఎక్కువ. ఏదైనా చెయ్యాలంటే చెయ్యాల్సిందే. పట్టుపట్టడు.

పట్టాడా! మంకుపట్టే!

ఒక్కగానొక్క కొడుకు. తెలివైన వాడు. యస్సెల్సీ పాసయ్యాడు. వాడికోరిక తీర్చాలి. లేకపోతే చావే!

చంద్రి ఆడ కూర్చోవటంతో పంతం అర్థమయింది. భయం పట్టుకొంది.

మల్లకంపు ఊరంతా గుప్పుమంది. పల్లెంతా సాగిపోయింది. ఒక్కొక్కరే రాసాగారు.

ఏమవుతుందో చూద్దామని గోడల పక్క, చూరుల కింద,చెట్ల కింద గుడిముంగిట చంద్రిని చూస్తూ పల్లెవాళ్ళు,బంధుబలగం చేరారు. నిలబడలేనోళ్ళు కూర్చున్నారు.

ఏకోనారాయణ ఇంటి వీధి వాకిలి తలుపులు తెరచుకోలేదు. వాళ్ళ వంశం రాజవంశమంటారు. వాళ్ళు మాట పడరు. సాధారణంగా మాట అనరు. కాలాలతోపాటు అన్ని పోయినా, రాజదర్బారు పోలేదంటారు. అధర్మచక్రవర్తుల్లాగా వీళ్ళు ప్రజల్ని ప్రేమించకపోవచ్చు. కానీ ద్వేషించరు. పల్లెవాళ్ళనుపల్లెత్తి మాటనరు. ఆదరిస్తారు. కొట్టరు. తిట్టరు. దౌర్జన్యం చేయరు.

అన్ని పనులూ వీళ్ళే చేయాలి. వీళ్ళు లేకపోతే వాళ్ళ పొలాలు పండవు. గింజలు ఇంటికి రావు. వడ్లు బియ్యం రావు. అన్నం కాదు. అయిదేళ్ళు నోట్లోకి పోవు.

పల్లెవాళ్ళు ఊరివాళ్ళు చాలామంది ఆ ఇంట జీతగాళ్ళు. వీళ్ళ మీద ఆధారపడ్డారువాళ్ళు. వీళ్ళు బాగుంటేనే వాళ్ళసుఖం సంతోషం.

ఈ అవసరం ఆ వంశానికి తెలుసు. ఏమీ లేని అలగావాళ్ళతో వాళ్ళు సాధారణంగా పేచీలు పెట్టుకోరు. వీళ్ల ఆస్తులన్నీ పొలాలే. అవి ఏపంటై ఇంటికి వస్తే సుఖం. లేకపోతే దు:ఖం పేచీపడితే దు:ఖమే పంటరాదు. తగలబడుతుంది. దొంగమూక. ఎందుకొచ్చిన రొంపి.

ఏకోనారాయణ వంశం ఇన్ని తరాలుగా ధర్మప్రభువులు అనిపించుకొంటూనే వచ్చింది. పేరుమోసిన వంశం!

వాళ్ళు మాటంటే మాటే. ఆడి తప్పరు. సత్యహరిశ్చంద్రుడి వంశమంటారు. మాటకోసం కాటికయినా పోతారు. కాటికాపలా అయినా కాస్తారు. ఆస్తిపాస్తుల్ని ఆలుబిడ్డల్ని అయినా వదులుకొంటారని ప్రతీతి. ఆవంశవారసుడు ఏకోనారాయణ.

మా తాతకు మీ తాత మాటిచ్చాడంటే ఏకోనారాయణ ఆమాట నిలబెట్టేవాడు. మాటంటే వాళ్ళ కంత గురి.

ధర్మరాజులా ఎప్పుడయినా జూదమాడతాడు. కొంత పోగొట్టుకుంటాడు. బాధపడడు. తను పూర్వీకుల్లా వ్యసనాల్లో చిక్కుకోలేదు కానీ వ్యసనాలే లేవంటే పొరపాటే! వ్యవసనాల వల్ల ఆస్తిపాస్తులు పోగొట్టుకోలేదు. పైగా పెంచుకోసాగాడు.అడవుల పాలుగాలేదు. ఆలుబిడ్డల్ని అమ్ముకోలేదు. తరగనంత ప్రతిష్ఠ మీద భద్రంగా ప్రతిష్ఠితుడైనవాడు ఏకోనారాయణ. వంశగౌరవ మర్యాదలను కాపాడవలసిన బరువుబాధ్యతల్ని పరువుగా నిలుపుకొంటూ వస్తున్నాడు.

వీథి వాకిలి తలుపు కిర్రుముంది. బర్రుమంది. ఇద్దరు మనుషులు లాగితేతప్ప తలుపు తెరచుకోలేదు.

జీతగాళ్ళు, పల్లెజనం, ఊరివాళ్ళు సావధానులై నిశ్శబ్దంగా కదలకుండా నిలబడ్డారు. చంద్రిలేవలేదు. కదల్లేదు. మెదల్లేదు, కూర్చునే ఉన్నాడు.

తెరచి వున్న తలుపుల మధ్య నుంచి ఏకోనారాయణ వస్తుంటే మీసం ముందుగా వచ్చింది. గొప్పమీసకట్టు. తెల్లటి పంచ కట్టుకొన్నాడు. కప్పుకొన్నాడు. ఠీవిగా కూర్చున్నాడు.

కళ్ళు వాచి ఉన్నాయి. వాపును మీసాలు కప్పి ఉంచాయి. వాపుకూ మీసాలకు మధ్య వంశం పరువు ప్రతిష్ఠలతోపాటు తమ భవిష్యత్తు భద్రత దాగి ఉంది.

తల్లితండ్రులు చంద్రి లేవమన్నారు. లేవలేదు. లేపబోయారు. వేలబడ్డాడు.

వాణ్ణి లేపొద్దని వారించాడు.ఏకో నారాయణ గప్‌చిప్.ఎవరూ మాటాడలేదు. అంతా నిశ్శబ్దం చంద్రి తలవంచుకొని కూర్చున్నాడు.

చంద్రి నిన్నఉదయం నుంచి ఏమీ తినలేదని, పచ్చి గంగ కూడా ముట్టలేదని పొద్దుటనుంచి ఎండలో మాడుతున్నాడని. ఇంటికి రమ్మంటే రావటం లేదని తంతే పంతానికిపోతాడని, ప్రమాదం తెచ్చుకొంటాడని భయమని మీరే ఎలా అయినా చెప్పివాణ్ణి ఇంటికి పంపేటట్లు చేయమని వంగొంగి దండం పెట్టి ఏకోనారాయణను చంద్రి తల్లితండ్రులు అడిగారు.

ఏకోనారాయణ ఏమీ అనలేదు. నిన్నటి నుంచి గడ్డం గీక్కోలేదు. స్నానం చేయలేదు. టిఫిన్ లేదు. అన్నం లేదు. పచ్చిగంగ కూడా ముట్టలేదు.

మంగలాయన భయం భయంగా వచ్చి కొబ్బరి నూనే తీసి రాయి మీద కత్తి నూరుకొంటున్నాడు. గడ్డం ఊరంతా గుప్పుమంది. జీతగాడు తెచ్చిన నీళ్ళతో గడ్డం తడపబోయాడు మంగలాయన.

ఏకోనారాయణ వారించాడు చంద్రినిచూపించాడు "తీసుకురా. తడుపు. మీసం గొరుగు."

పల్లె జనం. ఊరిజనం, జీతగాళ్ళు ఊపిరిబిగబట్టి చూస్తున్నారు. పీల్చిన గాలి వదలటం లేదు. గాలి పీల్చటం లేదు.

ఏకోనారాయణ నిశ్చలంగా వున్నా కళ్లలో చలనం లేకపోలేదు. నీటివల్ల కళ్ళలో కదలిక వచ్చింది. ఆ నీరుబైటికి రావటం ఏకోనారాయణకు ఇష్టం లేదు. కళ్ళు మూసుకున్నాడు. పెదవి వణికింది. వణుకును మీసం దాచింది.

ఆ మీసం వెనుక ఎంతో ఆనందం ఉంది. విషాదం ఉంది. తరతరాల వంశ ప్రతిష్ఠకు అది ప్రతీక. దానివెనుక కొన్ని శతాబ్దాల చరిత్ర ఉంది. ఆ మీసం ఒక వంశం. అచంచలంగా సాగిస్తున్న తమ వంశాధికారం, అహంకారం. హోదా, దర్జా, దర్పం, ఠీవి, మంచితనం, మానవత్వం ఆ మీసం పునాదుల్లో స్థిరంగా ఉన్నాయి.

మీసం తీస్తే, వాటికన్నింటికి తెరపడుతుందా? అవన్నీ అంతరిస్తాయా? మంచి అంకురిస్తుందా? మానవత్వం మెలుస్తుందా? క్రౌర్యం పెరుగుతుందా? పగ మెలిదిరుగుతుందా? తీసిన మీసాలు వచ్చినా, పెంచుతాడా, పెంచినా మునుపటి గౌరవం వస్తుందా? నిలుస్తుందా? మర్యాదని ఉంటుందా? తను పూర్వీకుల వైభవానికి చరమగీతం అవుతుందా? మంగళం పాడినట్లా ? మాట నిలిపినట్లా? హరిశ్చంద్రుణ్ణి కాపాడినట్టా? కాసిన పందెం చెల్లించినట్టా? ధర్మరాజులా మిగిలినట్లా? ఇది చరిత్ర నుదుటిమీద తిలకం దిద్దుతుందా? ఇది అవమానమా? అహంకారమా? ఇది మాట నిలుపుకొనటమా? పిరికితనమా? ఎన్నిటి సమ్మేళనమిది? ఇదేం పంతం! ఇదేం చర్య!

ఏకో నారాయణ స్పష్టంగా చెప్పినా మంగలాయనను అస్పష్టంగా వినిపించింది. సందేహంగానే ఉంది. అంతమాత్రానికే ఆకులా అల్లాడిపోయాడు. నిలబడలేకపోయాడు తూలిపోయాడు వాలిపోయాడు, గోడకానుకొని నిలబడ్డాడు.

ఏకో నారాయణ అన్నమాటకు రెక్కలు వచ్చాయి. గాలిలో ఎగిరింది. అందరికీ వినిపించింది. వినబడనివాళ్ళకు విన్నవాళ్ళు చెబుతున్నారు. క్షణాల్లో ఊరువాడా ప్రతిధ్వనించాయి.

చంద్రి వినలేదు. లేపలేదు.

ఏకోనారాయణ మంగలాయన్ని ఉరిమిచూచాడు ఉలిక్కిపడ్డాడు. కళ్లు పొమ్మన్నాయి. పాబోయాడు. తెమ్మన్నాడు. కాళ్ళు తేబోయాయి. కళ్ళతో మందలించాడు. గద్దించాడు. అనునయించాడు. బతిమాలాడు. ఆత్మీయంగా, ప్రేమగా నిశ్చయంగా తలదించుకొన్నాడు.

నీళ్లలో చేయి ముంచి వణుకుతూ మీసం మీద చేయి పెట్టబోయాడు. "ఆగు" అన్నాడు ఏకో నారాయణ కోపం లేదు. తాపం లేదు. "మల్లఈసుకురా!" విన్నాడు. వినలేదు. కదిలాడు కదల్లేదు "పో" అన్నాడు. పోబోయాడు. పోలేదు. "తే" అన్నాడు. తేబోయాడు. తేలేదు. మంగలాయన నెమ్మదిగా మెట్లు దిగి వెనుదిరగి చూస్తూ పదిగజాలు, పది మైళ్ళులాగా నడిచి చంద్రి దగ్గరకు పోయాడు. ఎవరూ ఏమీ మాట్లాడలేదు.

నిన్నటి నుంచి అన్నం తినని వాడు, నీళ్ళు తాగనివాడు. నిద్రపట్టనివాడు, చాట

అలంకరించినవాడు, మల్లమోసినవాడు. ఎండలో మాడినవాడు నీరసించినవాడు, ఎవరు లెమ్మన్నా లేవనివాడు, చంద్రి లేచి నిలబడ్డాడు.ఉక్కు కడ్డీలా నిలబడ్డాడు.

చాట తీసుకొని పోవటానికి వంగిన మంగలాయన్న చంద్రిదూరంగా నెట్టాడు.

చంద్రి చాటను కాలితోనే కాలిమీదికి లాక్కొన్నాడు. లేపుకొన్నాడు. లేచిందాన్ని పైకి ఎగురవేశాడు. ఎగిరిదాన్ని ఒక్కతన్ను తన్నాడు. మల్ల వొంగింది. మొర్రికారింది.తలంబ్రాలు తడిశాయి. తడుస్తూ ఆకాశంలోకి ఎగిరాయి. ఎగిరిన చాట, బియ్యం, మల్ల తడితడిగా ప్రహరీగేటు మెట్లమీద నేలమీద వాకిట్లో చాటలోంచి పడ్డాయి. చాట వెల్లకిలా పడింది. మల్ల పగిలింది. బియ్యం తలంబ్రాలుచల్లాయి. వీథంతా కంపు.

చేతిలోని చుట్టుకుదురు నేలకేసి కొట్టి, పల్లెవైపు తలెత్తుకొని నడిచిపోతున్నాడు చంద్రి.

★